

Filosofická antropologie: Religiozita a personalizace

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1990.1 \(pokračování v novém sešitu\) \(strojopis\)](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1990.1 \(pokračování v novém sešitu\) \(strojopis\)](#)

◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 10.–11. 12. 1990

◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 10.–11. 12. 1990

Filosofická antropologie: Religiozita a personalizace

Příprava na 12. 12. 90

90/152 a 90/155 – 90/156

901211 | 10.–11. 12. 1990

- 01 Není sporu o tom, že člověk je společenská, tj. sociální, socializovaná bytost. Už jsme několikrát zdůraznili, že bez asistence druhých lidí by se z nikoho z nás nestal člověk. Dnes si musíme položit otázku, zda Aristotelova charakteristika „ZÓON POLITIKON“ je vyhovující alespoň svého druhu vyčerpávající.
- 02 Jsem přesvědčen, že tento známý výměr nejde k podstatě věci, nýbrž že se upírá spíše k okolnosti či podmínce. Člověk je totiž sociální bytost asi tak, jako je organismem, tělem. Člověk zajisté nemůže být bez těla, a tak nemůže být nejen bez společnosti, ale nemůže stejně být ani bez své společenskosti, tj. bez zapojenosti do sociálních vazeb. Obojí však musí být integrováno do lidského života způsobem, jehož kořeny jsou podstatněji, hlubší.
- 03 Když jsme opětovně zdůrazňovali, že člověk není tím, kým jest, ale především a hlavně tím, kým bude, kým se chystá být, kým má být, znamenalo to vždycky také to, že člověk se nesmí stát služebníkem, nebo dokonce otrokem svého těla – a stejně tak ani služebníkem či otrokem své společenské povahy a společnosti. Řekl-li kdysi Ježíš, že člověk není pro sobotu, ale naopak sobota pro člověka, platí to také pro jeho vztah ke společnosti: není tu člověk pro společnost, ale společnost pro člověka.
- 04 Toto stanovisko ovšem není obecně sdíleno, ale po mém soudu nesouhlas a opačné tvrzení představuje počátek něčeho nebezpečného a člověka v jeho nejhlubším lidství ohrožujícího. Rozhodujícím bodem pro naši argumentaci bude otázka integrity lidského života. Sama tato otázka nemůže být ani stavěna, ani řešena na lidské subjektivitě, ovšem ještě mnohem méně na jakékoliv objektivitě.
- 05 Vztah mezi člověkem a společností musí být postaven do plného světla otázky, co je tu tím integrujícím a na čem je taková integrita založena. Víme, že v říši živých bytostí je jejich integrita založena na příslušné FYSIS, přesněji na LOGU, uplatňujícím se přes FYSIS. U člověka FYSIS na tuto funkci nestačí a my musíme počítat s fungováním LOGU bez zprostředkování FYSIS. Základ integrity lidského života se proto přesouvá do říše slova, konkrétně do zprostředkující úlohy jazyka (a myšlení).
- 06 To samo ještě nestačí k rozhodnutí, zda ve vztahu mezi jednotlivcem a společností je garantem integrity spíše jedinec, nebo společnost. Synchronický přístup ukazuje jak integrující, tak dezintegrující momenty a tendence na obou stranách. Ani diachronický přístup nám mnoho nepomůže, zůstaneme-li v rámci ontogeneze jedince. Překročíme-li však toto omezení a podíváme se na tyto souvislosti dějinně diachronicky, můžeme se zachytit jednoho velice významného fenoménu, jímž je personalizace.
- 07 Když chceme tento fenomén zařadit do souvislostí, stává se nápadným, jak se vytvářejí dvě řady fenoménů, a právě na základě těchto dvou řad či okruhů můžeme pak rozhodnout onu otázku po tom, co zakládá a garantuje integritu lidského, ať už individuálního, nebo společenského života. Na jedné straně vidíme, že důraz na společenství je úzce spjat s religiozitou (event. s životem v mýtu), s praminulostí, resp. nadčasovostí, s důrazem na trvalý řád a hierarchii co nejstabilnější a subjektivně s důrazem až vynucováním stejnosti a potlačení individuálních odlišností (přínejmenším s ohledem k tomu nejpodstatnějšímu).

- 08 Naproti tomu s důrazem na jedinečnost osobnosti je spjata myšlení i jednání dějinné, proti nadčasovosti tu vidíme orientaci na budoucnost a do budoucnosti, proti všemu trvajícimu a již v minulosti „bylému“ důraz na novost, proti neměnnému řádu je tu ustavičně zvyšování nároků a norem, religiozita je potlačována a přinejmenším kanalizována, ne-li vnitřně narušována, člověk se svými nejvyššími výkony a touhami nevidí konfrontován se společenstvím jako „tím pravým“, nýbrž vztahuje se k tomu pravému jako k něčemu, co je nad společenstvím a nad veškerou danou a uznávanou hierarchií.
- 09 Uznáme-li tyto dva od sebe pronikavě odlišné okruhy fenoménů, stává se jasným, že religiozita je bytostně na překážku rozvoji personalizace, protože vede člověka k identifikacím s něčím, čím sám není a ani nebude, totiž s archetypy. Protože však historicky došlo k novému pronikání religiozity jak v mnoha případech ve starém Izraeli, také v několika zvláště významných vlnách v dějinách křesťanství a křesť. způsobu života, zdá se, že lze naši tezi oponovat. Právě křesťanství přispělo více než cokoli k procesu personalizace, díky kterému (jakožto významnému pozadí) vidíme mnohem jasněji než v jiných kulturách a civilizacích depersonalizační účinky některých civilizačních tendencí a pudů. Může to zpochybnit naši tezi?
- 10 Naskytá se tu jedna mimořádná možnost, jak objasnit původ a stálý zdroj pokračující personalizace člověka, a to způsobem, který díky jisté konfuzi (v mých očích) řeší otázku za pomoci tradiční hebrejské narativity při zahmouření obou očí nad pronikavým přeznačením religiozity v cosi bytostně protireligiózního a nereligiózního.
- 11 Ukázali jsme si na onen staroizraelský důraz na to, že se Hospodin obrací na jednotlivého člověka adresně, „ze jména“, že ho „zná ze jména“. Jsem hluboce přesvědčen, že to je nejvážnější poukaz na zkušenost člověka, kterou naprosto nelze odvodit a která naproti tomu musí být reflektována a co možno určitým, vyhraněným způsobem interpretována. Zároveň – a na to nyní kladu největší důraz – ovšem musíme podrobit takovou interpretaci samotnou nové reflexi, abychom nenechali neprověřený žádný, třeba nevyslovený, ale spolumíněný její předpoklad.
- 12 Vždycky upozorňuji na paralogickou představu, která do evropských myšlenkových dějin pronikla z Řecka, že něco, co nemá počátek ani konec a co nehybně trvá beze změny, může být základem a zdrojem nejružnější mnohosti a změn, ani vůbec vší proměnlivé skutečnosti (ARCHAI). Stejně tak paralogická je v naší souvislosti myšlenka, že nějaké *infinitum ens* či *ens perfectissimum* (což znamená také nejbylejší, nejdanejší, nejhotovější) může adresně a osobně oslovovat jednotlivce v jejich konkrétní situaci.
- 13 Mám za to, že nám zde dobře může pomoci jasné povědomí nepřípustnosti pokračovat v těchto myšlenkových tradicích, jež se nám rozkládají a rozpadají před očima. Musíme upustit od každé hypostaze a zůstat jen u toho, co může být záležitostí naší zkušenosti. Cítíme se každou chvíli být osobně osloveni, a tomuto oslovení jsme s to jako osobní výzvě nám adresované porozumět.
- 14 Rád bych uvedl jakousi analogii. Když se dítě cítí být osobně osloveno a vstřícně tomuto oslovení se pokouší samo něco vyslovit, není to proto, že se vztahuje k matce jako osobnímu původci tohoto oslovení, této výzvy ke komunikaci. Teprve mnohem později si dítě dělá jakýsi názor na svou matku, a to na základě mnoha dalších, velmi odlišných zkušeností s ní. Ale právě to je něco, co zkušenostem s adresným, osobním oslovením, přicházejícím z budoucnosti, chybí a nepřestane chybět. Adresnost výzev nepředstavuje dostatečný důvod pro hypostazi nějaké božské bytosti. O té nic nevíme; máme jen zkušenosti s oněmi výzvami, které přicházejí a osobně nás oslovují.